

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Lyytinen, Heikki

Title: Suomalaispojat pulassa koulukirjojensa ymmärtämisessä

Year: 2023

Version: Published version

Copyright: © Finra ry, 2023

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Lyytinen, H. (2023). Suomalaispojat pulassa koulukirjojensa ymmärtämisessä. *Kielikukko*, 42(4), 37-40.

Suomalaispojat pulassa koulukirjojensa ymmärtämisessä

Viimeksi PIRS-tutkimuksessa havaittu 4. luokan oppilaiden luetun ymmärtämisen heikkeneminen (Leino, Sirén, Nissinen & Puhakka 2023) osoittaa – ei niin yllättäen – että poikien luetun ymmärtäminen jatkaa laskemistaan, mikä on näkynyt jo vuosia PISA-tuloksissa. Heikkojen lukijoiden määrä nousi edellisistä PIRLS-tuloksista 9 prosentista 16 prosenttiin. PISA-tulokset ovat laskeneet vuodesta 2006 jatkuvasti, keskimäärin 27 pistettä kun muissa maissa lasku on ollut keskimäärin 5 pistettä. Sukupuoliero oli PISA-tutkimukseen osallistuneiden maiden suurin jo aiemmin, mutta kasvaa jatkuvasti. Lisäksi 13,5 prosentilla suomalaisnuorista arvioidaan PISA-tulosten perusteella olevan lukutaito, joka ei riitä yhteiskunnassa pärjäämiseen. (Leino ym. 2019.)

Tämän kehityksen ensi merkit näkyivät jo aiemmin koulutuksen arviointikeskuksen (KARVI) kouluoppimista koskevissa tuloksissa. Ensimmäisillä luokilla ei vielä näy sukupuolieroja (Ukkola & Metsämuuronen 2021), kun kaikki oppivat peruslukutaidon, mutta 9. luokkaan mennessä ero on kasvanut jo melkoiseksi (8.4 vs. 7.4) (Kauppinen & Marjanen 2020). Kiinnostus lukemiseen selittää enemmän kuin kyvykkyys. Tytöt lukevat koulun ulkopuolella, mutta nykykeinot (jäätelöpalkinnot ja lukudiplomit) eivät saa poikia lukemaan. On arvioitu, että 30 minuutin lukeminen päivässä riittäisi nostamaan lukutaidon tyydyttävästä hyväksi (Leino, Sirén, Nissinen & Puhakka 2023). Pikaiseen pysäytykseen on keksittävä keinot. Arviointitutkimusten tulokset vain masentavat, jos eivät johda välittömiin korjaustoimiin.

Ongelma kulminoituu poikiin. Tyttöjen lukuinto pitää heidät edelleen maailman kärkijoukossa. Poikien ongelma on vakava, koska tiedon oppimista lukemalla voi pitää kaikkein tärkeimpänä yksittäisenä taitona, joka poikienkin tulisi hallita selvittääkseen koulussa. Vuosikymmeniä lukemaan oppimista tutkineena (ks. heikki.lyytinen.

info) haluan tuoda esiin korjauskeinoja, joiden tarpeellisuutta olen jo pari vuotta yrittänyt saada koulualan päättäjiä ymmärtämään.

Koulun opetusmenetelmiä ei traditiossamme ole valittu tiedepohjaisesti niin, että käytettäisiin vaikuttavuudeltaan parhaiksi näytettyjä menetelmiä. Suomen Akatemia ja säätiöt käyttävät runsaasti varojaan mm. sellaisen tutkimuksen rahoittamiseen, jolla vaikuttavuutta tutkitaan. Harjoittelutavan valitsijoita ovat joskus mieluumminkin lapset itse kuin muut. Esimerkiksi peruslukutaitoa harjoittavan Ekapelin käyttöön lapset päätyvät usein kavereidensa viiheistä. Siksi peruslukutaidossa ongelmia kohtaavia on ollut vaikea löytää edes väkirikkaasta Etelä-Suomesta.

Ekapelillä ei kuitenkaan opi ymmärtämään lukemaansa. Ymmärrystä ei suomen kielen mekaanisessa lukemaan oppimisessa tarvita. Sana tai merkityksetön epäsana saadaan luetuksi ja äännettyksi oikein yhtä helposti ja tarkasti. On mahdollista, että tämän vuoksi huomion suuntautuminen luetun ymmärtämiseen jää sekä lapsilta että opettajilta huomaamatta, kun sitä ei ole helppo mitata.

Aiemmin luettua opittiin ymmärtämään huomaamatta, kun lapset alkoivat lukea peruslukutaidon opittuaan myös muita kuin koulukirjojaan. Lapsi oivaltaa oikean lukustrategian kiinnostavia kirjoja lukemalla, koska muuten ne eivät paljastu kiinnostaviksi. Liian monet pojat eivät enää nykyään lue koulun ulkopuolella lainkaan, koska arvattavasti etenkin tietokonepelaaminen on lukemista kiinnostavampaa. Luetun ymmärtämistä heidän käyttämänsä pelit eivät harjaannuta.

On aika keksiä, miten pojatkin saavuttaisivat lukutaidon tavoitteen: viestin välittymisen tekstistä, lukemisesta nauttimisen ja lukemalla oppimisen – eli täyden lukutaidon. Se onnistuu, jos innostuu lukemaan hivin vuoksi koulun ulkopuolella, kuten ennen pojatkin tekivät.

Yksinkertaisin vaihtoehto olisi, että lapsille tarjottaisiin sopivasta valikoimasta yksi salapoliisitarinan tapainen kirja, joka lapsen kuuluisi lukea kotiläksynä. Tästä kirjasta opettaja pyytäisi lasta kirjoittamaan. Opettaja voisi myös esittää kysymyksiä, joiden avulla hän pääsisi perille siitä, kenelle olisi tarpeen tarjota vielä toista kirjaa, kun ensimmäisen kirjan ”murhaajan” löytämisen tapa olisi oppilaille kerrottu. Sitä varten olen itse tehnyt lyhyen Sudentappaja-tarinan, minkä luettaminen luokassa tyypillisesti osoittaa, ettei syyllisen löytäminen ole tytöille mikään ongelma, mutta on sitä monelle pojalle.

On haastavaa opettaa se, miten tarinassa on vain muutama lause, jotka pitäisi pystyä erottamaan syyllisen löytämiseksi. Tehokas ymmärtävä lukutaito perustuu juuri olennaisen löytämiseen – useimmiten se tarkoittaa vastauksen hakemista tekstistä esitettyyn kysymykseen. Kaikki kirjoituksen sanat tai lauseet eivät ole yhtä arvokkaita. Lukemaansa oppii ymmärtämään se, joka tajuaa tämän yksinkertaisen asian. Työmuistiin sopii vain muutama lause, jotka pitäisi saada siirrettyä kestonmuistiin, jotta lukemisesta

jäisi pysyvä jälki. Kovin monta lausetta on turha yrittää työmuistiin kerralla mahduttaa. Se ei onnistu.

Jos halutaan ilmaiseksi saatavilla oleva harjoituskeino luetun ymmärtämistä varten, on tarjolla Tokapeli (ks. tokapeli.info; Lyytinen & Louleli 2023). Sitä ainakin jokaisen Ekapeliä tarvinneen olisi hyvä käyttää, jos ei ole kiinnostunut lukemisesta koulun ulkopuolella. Tokapelin pelaaminen auttaa oivaltamaan huomamatta oikean lukemisen strategian, jolla luettu ymmärretään. Sillä oppii selviämään koulukirjoista annetuista läksyistä poikiakin kiinnostavalla tavalla, jos opettaja haluaa varmistaa, että oppikirjojen lukujen olennaiset asiat varmasti tulevat opituiksi. Lopputuloksena on tehokas lukemalla oppiminen. Lisäksi vahvistuu valmius suhtautua teksteihin kriittisesti, jota tarvitaan koko ajan enemmän.

Tokapelillä oppilaat/opettajat voivat optimoida oppimisensa/opettamisensa tehon. Tokapelisivustolta saa tutkittua tietoa lukemisesta. Lisäksi sivustolla on ohjeet pelin käyttämiseksi. Tarkoitus on kerätä verkkosivuille kaikki se, mitä lukemisesta on vuosikymmenien varrella tämän kirjoittajalle karttunut lukemisesta – satoja artikkeleita, osa niitä suomeksikin. Näin kaikkein kiinnostuneimmallekin opettajalle riittää opiskeltavaa. Etenkin viimeisimmät artikkelit antaisivat myös opettajankoulutuslaitoksille materiaalia, jolla jakaa lukemaan opettamiseen liittyvää tietoa opettajaopiskelijoille. Nyt kaikki resurssit on suunnattu peruslukutaidon opettamiseen. Tämä ei olisi tarpeen, koska lapset oppivat peruslukutaidon kustannuksitta Ekapelillä (www.lukimat.fi), vaikka eivät harjoittelisi millään muulla tavalla.

Ekapeli ei siis yksin vie lukutaidon maaliin. Ymmärtävän ja oppimisen kannalta tehokkaan lukutaidon oppii harjoittelemalla Tokapelillä, joka opettaa, miten tietoa oppikirjoista poimitaan niin,

että sen oppiminen helpottuu. Mallina on valmiin 2. luokan oppikirjan ydinsisällöt. Niillä voi harjoitella keskeisen kouluoppimisen lähtökohdat eli lukemalla oppimisen.

Tokapelin tehokas käyttö edellyttää, että opettajat ottavat sen käyttöönsä sivustolta löytyviä suosituksia seuraten. Paras aika pelin avulla luetun ymmärtämiseen harjoitteluun on heti, kun sujuva lukutaito on opittu eli yleensä toisella luokalla. Opettaja voi pelin avulla seurata oppilaiden etenemistä. Dynaamiseen arviointiin perustuva peli tunnistaa oppimisen pullonkaulat, joita se alkaa välittömästi avata, kunnes läksy on opittu. Peli tarjoaa tavanomaista opettelemista huomattavasti kiinnostavamman tavan oppia tuloksellisesti.

Pelillä voi oppia tietoa aikuismaisesti (varmaan poikien mielestä ”tylsästi”) tai vaihtoehtoisesti pelinomaisesti. Tokapeli toimii Androidin, Applen ja Windowsin laitteilla ilmaiseksi. Peliä voi käyttää selaimella, jos tyytyy valmiisiin materiaaleihin. Suositeltavampaa on, että opettajat jakavat hyödyntämiensä 2. luokan oppikirjojen materiaalin kokonaisuuksiksi, joiden mukaisesti haluavat oppilaidensa etenevän.

Mistä luetun ymmärtämisessä on kysymys?

Luetun ymmärtämisen harjoittelu alkaa tekstin ydinkohteen löytämisen harjoittelulla. Se onnistuu, jos opetettavan sisällön taustatiedot ja käsitteet on jo aiemmin opittu. Näinhän koulujen opetus on rakennettu – kumulatiiviseksi. Vasta kun lapsen peruslukutaito on riittävän sujuva, voi ydinsisällön tunnistukseen kyetä riittävän hyvin muistiin painamisen kannalta. Uskon, että useimmat oppilaamme pystyvät siihen jo toisella luokalla opittuaan ydintiedon tunnistuksen.

Ydintiedon tunnistus mahdollistaa työmuistin tehokkaan käytön kokonaisuuksien hahmottamiseksi, kun peruslukutaito on automatisoitu-

nut ja vapauttanut ajattelun resurssit merkityksen seuraamiseen. Työmuistia voi hallita, kun tietää, että sinne mahtuu kerrallaan vain muutama ydinlause. Tämän pohjalta isonkin tietomassan integrointi ja siten kokonaisuuden haltuunotto on mahdollinen siirtämällä tietoa askel askeleelta työmuistista kestonmuistiin (eli opituksi).

Olemme osoittaneet Tokapelin harjoittavan täysin lukutaidottomatkin ymmärtämään lukemaansa. Se on onnistunut perättäin käytettyjen Eka- ja Tokapelien paikalliskieliversioilla Sambian maaseudullakin, siis ympäristöissä, joissa sitä eniten tarvitaan ja joissa lähtökohtaisesti ei ole minkäänlaista lukutaitoa. Näyttö tästä ja muista tämän artikkelin väitteistä löytyy Tokapeli-sivustolla olevista julkaisuista.

Monipuolisuudessaan ja skaalautuvuudessaan Tokapeli täydentää tehokkaasti muita koulun digitaalisia ympäristöjä, kuten Kahootia. Lisäksi Tokapeli harjoittaa kriittistä lukutaitoa, joka nykyaikana tulee aina vain tarpeellisemmaksi.

Tämä menetelmä pitäisi saada 2. ja 3. luokan opettajille tiedoksi ja käyttöön. Kärsivällinen opettaja saa pelin käyttöön muutaman tunnin perehtymisellä. Kun peli tukee läksyjen oppimista, vapauttaa se aikaa asioihin, joita digitaalisilla keinoilla ei voi opettaa.

Verkkosivulta tokapeli.info löytyy kaikki tarvittava. Yliopisto-opiskelijoiden tekemät versiot 2. luokan oppikirjoista ovat tarjolla malliksi siitä, miten opettaja voi laatia lukumateriaalit peliin. Siinä pojatkin oppivat lukemaan 2. luokalta lähtien niin, että pelin ulkopuolinen lukeminen ei enää ole välttämätöntä lukutaidon oppimiseksi. Tokapelillä aikaa vapautuu muihin harrastuksiin, koska sillä oppikirjan luvun asiat oppii nopeasti, jos opettaja on poiminut luvun ydinasiat peliin. Samalla opettaja tulee ajatelleeksi, mikä todella on kussakin oppikirjan luvussa olennaista oppilaille, olivat opetettavat millä tahansa luokalla koulussaan.

Todettakoon vielä, että Tokapelillä voivat aikuiskin, esim. poikien isät pojilleen malliksi, oppia kiinnostavien tietokirjojen ydinsisällöt nopeasti. Sivustolta löytyy myös muita innovatiivisia keinoja opettaa lukutaitoa myös esimerkiksi Afrikassa, jossa lapsilla ei ole kirjoja, joilla voisi harjaantua ymmärtämään lukemaansa. Se käy sivustolla kuvatulla sadunluentatekniikalla, jossa lapsi alusta asti oppii tavoittelemaan tarinan ymmärtämistä sitä hänelle luettaessa niin, että lukijan eteneminen tekstissä näkyy samalla kun tarinaa luetaan. Tavoitteena on saada kaikki maailman lapset lukemaan, minkä menetelmien riippumattomuus kielestä mahdollistaa.

Lähteet:

- Kauppinen, M. & Marjanen, J. 2020. Millaista on yhdeksäsluokkalaisten kielellinen osaaminen? – Suomen kielen ja kirjallisuuden oppimistulokset perusopetuksen päättövaiheessa 2019. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus.
- Leino, K., Ahonen, A., Hienonen, N., Hiltunen, J., Lintuvuori, M., Lähteinen, S., Lämsä, J., Nissinen, K., Nissinen, V., Puhakka, E., Pulkkinen, J., Rautopuro, J., Sirén, M., Vainikainen, M.-P. & Vetterranta, J. 2019. Suomi parhaiden joukossa. PISA18. Ensituloksia. Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Leino, K., Sirén, M., Nissinen, K. & Puhakka, E. 2023. Puoli tuntia lukemista. Kansainvälinen lasten lukutaitotutkimus (PIRLS 2021). Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Lyytinen, H. & Louleli, N. 2023. In search of finalizing and validating digital learning tools supporting all in acquiring full literacy. *Frontiers Psychology & Educational Psychology*, 14. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1142559>
- Ukkola, A. & Metsämuuronen, J. 2021. Matematiikan ja äidinkielen ja kirjallisuuden osaaminen kolmannen luokan alussa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus.

FinRAn tuore HELPOSTI!-julkaisu on ilmestynyt!

Kaipaako toiminnallisuutta ja uusia näkökulmia matematiikan opetukseen? Helposti!-kirja tarjoaa runsaasti tuoretta tutkimustietoa lukijaystävällisessä muodossa alan huippututkijoilta. Lisäksi julkaisusta löytyy runsaasti kopioitavaa materiaalia ja sovellettavia ideoita suoraan oppitunneille koko peruskoulun ajalle.

Helposti!-julkaisun tilaat osoitteesta finrainfo@gmail.com.
Kirjaa myydään jäsenille hintaan 29€ + toimituskulut 6 euroa/kpl.

Ei-jäsenille kirjan myyntihinta on 44€ + toimituskulut 6 euroa/kpl.
Nyt viimeistään kannattaa liittyä FinRA:n jäseneksi!
Helpoiten se onnistuu www.finrainfo.fi-sivuilta